

RAQAMLI MADANIYATDA MILLIY O'ZLIKNI SAQLASH STRATEGIYALARI

Olimova Zilola

Buxoro davlat universiteti 1-bosqich talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17711829>

Annotatsiya. Maqolada raqamli madaniyatning milliy o'zlikka ta'siri, raqamli kommunikatsiya vositalarida milliy qadriyatlarni saqlash muammolari va ularni himoya qilishning strategik yo'llari tahlil etilgan. Muallif raqamli muhitda milliy o'zlikni yo'qotish xavfini globalizm va algoritmik ta'sirlar bilan bog'lab, uni saqlab qolishning lingvomadaniy, psixologik hamda kommunikativ yo'nalishlarini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: raqamli madaniyat, milliy o'zlik, globalizm, raqamli kommunikatsiya, madaniy xavfsizlik, lingvomadaniyat.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы сохранения национальной идентичности в условиях цифровой культуры. Автор анализирует угрозы глобализации и алгоритмической стандартизации, а также предлагает лингвокультурные и психоментальные стратегии защиты культурной самобытности в цифровом пространстве.

Ключевые слова: цифровая культура, национальная идентичность, глобализация, лингвокультура, культурная безопасность.

Annotation. This article explores the preservation of national identity in the context of digital culture. The author examines the risks of globalization and algorithmic influence, proposing linguistic, cultural, and psychological strategies to protect national authenticity in the digital environment.

Keywords: digital culture, national identity, globalization, linguoculture, cultural security.

XXI asr insoniyatni yangi davrga — raqamli sivilizatsiya bosqichiga olib keldi. Bugun madaniyat endi nafaqat kitob, teatr yoki san'at orqali, balki internet, tarmoqlar, algoritmlar va raqamli kontent orqali shakllanmoqda. Bu jarayonning eng nozik jihati — milliy o'zlik masalasidir. Agar XX asrda o'zlikni saqlash siyosiy mustaqillik orqali amalga oshgan bo'lsa, XXI asrda u axborot va raqamli mustaqillik bilan chambarchas bog'liqdir.

Raqamli madaniyat — bu insonning raqamli texnologiyalar orqali yaratilgan, uzatilgan va qabul qilingan ijtimoiy-ma'naviy qadriyatlar majmuidir. Bugun inson o'z fikrini emodzi, tiktok trendi, yoki “meme” orqali bildiradi. Bu yangi madaniy koddir.

Ammo bu kodlarning asosiy manbalari ko'pincha g'arb madaniy modelidan keladi.

Shu bois, har bir tarmoqda global ta'sir ostida madaniy assimilyatsiya jarayoni sodir bo'lmoqda. Mustaqillikning ilk kunlaridanoq birinchi Prezidentimiz tomonidan milliy g'oyaning asosiy tushuncha va tamoyillari, mezon va xususiyatlari belgilab olindi. Birinchi Prezident Islom Karimovning 1998-yil “Tafakkur” jurnali bosh muharriri bilan suhbatidan “Jamiyat mafkurasi xalqni - xalq, millatni - millat qilishga xizmat etsin”, 2000-yil “Fidokor” gazetasi muhbiri bilan savol-javoblarida “Milliy istiqlol mafkurasi - xalq e'tiqodi va buyuk kelajakka ishonchdir” nomli ma'ruzalarida shu yili chop etilgan “Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar” risolasida, “Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch” va boshqa bir qator asar va ma'ruzalarida milliy g'oya asoslab berildi.[1]

Raqamli dunyoda inson “real men” va “virtual men” o'rtasida yashaydi. Virtual makonda milliylik ko'pincha profil rasmi, emoji, yoki tarmoqdagi til orqali ifodalanadi.

Ammo global algoritmlar — tarmoq qoidalari, kontent filtrlari, trend mexanizmlari — milliy xususiyatni standartlashtirishga majbur qiladi. Insoniyat taraqqiyoti biron-bir jamiyatning ezgu g'oyalari va mafkurasiz rivojlana olmasligini tasdiqlab kelmoqda.

Raqamli madaniyatda milliy o'zlikni saqlash har bir jamiyat ijtimoiy -siyosiy taraqqiyotini ta'minlovchi milliy omil sifatida namoyon bo'ladi. Ajdodlarimiz jamiyatning barcha bosqichlarida jamiyat a'zolari tafakkuriga ezgulikka va bunyodkorlikka chorlovchi g'oyalarni singdirib kelganlar.[2]

Milliy o'zlik — bu tarix, til, xotira va ma'naviyat uyg'unligi. Ammo raqamli muhitda inson o'zini profil, avatar, post yoki like orqali ifodalaydi. Bu esa "men kimman?" savolining soddalashgan, sun'iy shakliga olib keladi.

"Raqamli men" — bu ko'pincha filtrlangan, algoritmlar tomonidan moslashtirilgan sun'iy obraz. Shunday ekan, raqamli o'zlikni milliy qadriyat bilan uyg'unlashtirish bugungi eng dolzarb vazifalardan biridir. Raqamli davrda milliy o'zlikni yo'qotish — faqat madaniy yo'qotish emas, balki mafkura ustidan nazoratni yo'qotishdir. Shu bois raqamli madaniyatda milliy o'zlikni saqlash davlat siyosati, madaniyatshunoslik, psixologiya, texnologiya va til siyosati yo'nalishlarining strategik integratsiyasini talab qiladi.

Axborot-madaniy mustaqillik strategiyasi — raqamli mustaqillik siyosiy emas, axborot suvereniteti masalasidir. O'zbek tili uchun sun'iy intellekt, tarjima tizimlari, ovozli yordamchilar yaratish — bu raqamli davrdagi til siyosatining yangi ko'rinishi.

Lingvokultural strategiya — tarmoqda o'zbek tili, maqollari, iboralari asosida raqamli kontent yaratish; blogerlikda milliy estetikani targ'ib qilish.

Madaniy psixologiya strategiyasi — yoshlar orasida raqamli g'urur tushunchasini shakllantirish; virtual makonda milliy obrazni targ'ib etish.

Ma'naviy algoritmi konsepsiyasi — milliy qadriyatlarga asoslangan sun'iy intellekt tizimlarini yaratish, madaniy kontentni avtomatik tavsiya qiluvchi mexanizmlar orqali milliy immunitetni mustahkamlash. Raqamli maydonda millat chegarasi yo'q. Har bir foydalanuvchi global auditoriyaga ulanadi. Shu bilan birga, o'ziga xos tildan, tarixdan, xotiradan uzoqlashish xavfi ham kuchayadi. Milliy madaniyat endi kitob javonlarida emas — ekranda yashaydi. Shu sababli uni asrash endi nafaqat tarixchilarning, balki har bir foydalanuvchining mas'uliyatidir.

Raqamli davrda milliy o'zlikni yo'qotish — faqat madaniy yo'qotish emas, balki mafkura ustidan nazoratni yo'qotishdir. Shu bois raqamli madaniyatda milliy o'zlikni saqlash davlat siyosati, madaniyatshunoslik, psixologiya, texnologiya va til siyosati yo'nalishlarining strategik integratsiyasini talab qiladi.

Davlat siyosatida milliy ma'naviy qadriyatlarni tiklashga alohida e'tibor berilishi chuqur falsafiy ma'noga ega. Millatning o'zligini anglashidagi muhim jihatlar shundan iboratki, ijtimoiy tuyg'u orqali har bir xalq, millat va elat o'zining kimligini, nimaga qodir ekanligini, qadr-qimmatini bilib oladi, or-nomusini o'ylaydi, milliy g'urur va iftixor tuyg'usini his qiladi, qaysi yo'l mamlakatni sivilizatsiyaga olib borishini teran anglaydi.

Milliy o'zlikni anglash xalqni uyg'otuvchi, faol harakatga keltiruvchi, ijtimoiy uyushtiruvchi kuchga ega. Albatta bu tuyg'u muayyan me'yorda bo'lganda, milliy o'ziga xoslikda "haddan oshish"ga yo'l qo'yilmasa ijobiy xususiyat kasb etadi, me'yoridan tushkunlikka, xor-zorlikka olib kelishi mumkin. [4]

Har bir raqamli kontent (mem, video, maqola) milliy til va qadriyatlarga tayangan holda yaratilishi kerak.

O'zbek tilida sifatli, zamonaviy, yoshlar uchun jozibali kontent ishlab chiqarish, raqamli platformalarda o'zbek tili uchun algoritmik tenglikni talab qilish zarur. Milliy qadriyatlarga sodiqlik - raqamli madaniyatda milliy o'zlikni saqlash strategiyalarining tayanch negizlaridan biridir. Bu tamoyil yoshlarda o'z milliy qadriyatlarini asrab-avaylash, kelajak avlodlarga yetkazishi uchun to'la imkoniyatlar yaratilishini ifodalaydi. O'tmishdan qolgan buyuk madaniy boyliklarimiz, mumtoz qadriyatlarni hurmat qilish, ularni ijodiy jihatdan o'rganish - bu prinsipning asosiy jihatidir. Milliy madaniyat umuminsoniy va milliy qadriyatlarga sodiqlik tamoyillari bir-birini boyitadi, ayni paytda o'zaro mushtaraklikda rivojlanadi.

Ommaviy tarmoqlarda tarqalayotgan "trend" kontentlar madaniy filtrlardan o'tishi kerak.

Yoshlar uchun "Raqamli ma'naviyat" kurslarini joriy etish.

Milliy kino, musiqa, adabiyotni onlayn formatda targ'ib etuvchi maxsus platformalar yaratish yoshlarni milliylikka targ'ib qiluvchi g'oyalar ulashish,

avvalo, yoshlar ongida psixomadaniy strategiyalarni shakllantirish kerak. Bu insonning psixologik holati va madaniy qadriyatlari o'rtasidagi o'zaro ta'sirni boshqarish, muvofiqlashtirish yoki saqlab qolishga yo'naltirilgan yondashuvdir.

Yoshlarni "virtual o'zlik"da ham milliy obrazda bo'lishga o'rgatish.

Internetda "milliy o'zlik brendlari"ni yaratish orqali milliylikni targ'ib qilish madaniyat uchun muhimdir. Raqamlarli madaniyat – bu texnologiyalar orqali yaratilgan, boshqariladigan va is'temol qilingan madaniyatdir. Uning asosiy xususiyati- tezkorlik va ko'rinish. Bugun axborot kimniki tezroq tarqasa, o'sha "madaniy haqiqat" sifatida qabul qilinadi. Shu sababli raqamli madaniyatda haqiqat emas, trend ustuvor. Bu holat milliy madaniyat uchun xavflidir.

Chunki o'zlik va qadriyat "trend" emas, "an'ana"ga tayanadi. Global tarmoqlar esa milliy an'analarni algoritmik darajada neytrallashtiradi: ular foydalanuvchining millatini emas, faqat algoritmgga mos xatti-harakatini "ko'radi". Globallashuv jarayonida milliy o'zlikni anglash orqali millat sifatida o'zini kursatish deb emas, balki jahon xamjamiyatida millat sifatida yo'q bo'lib ketishni oldini olish, milliy davlatchilikni saqlab qolish, rivojlantirish va, eng muhimi, mamlakatda istiqomat qiladigan fuqarolarning milliy birdamligini ta'minlash orqali taraqqiyot erishish, islohotlar sur'atlarini jadallashtirish mumkin.

Bu borada O'zbekiston Birinchi Prezidenti Islom Karimov ta'kidlaganlaridek, «...

Eng muhimi, parokandalik va boshboshdoqlik ta'siriga tushib qolmaslik uchun o'tish davrida aynan davlat bosh islohotchi sifatida mas'uliyatni o'z zimmasiga olishi zarurligini biz o'zimizga aniq belgilab oldik»

Agar XX asrda milliy mustaqillik siyosiy ramzlar bilan o'lgangan bo'lsa, XXI asrda u axborot oqimlarini boshqarish, o'z algoritmlarini yaratish bilan belgilanadi.

Demak, milliy o'zlikni saqlash — bu faqat ma'naviy masala emas, balki texnologik va mafkuraviy mustaqillik masalasi hamdir.

Xulosa qilib aytganda, raqamli madaniyat insoniyatni birlashtirayotgan bo'lsa-da, har bir xalq uchun o'zlikni yo'qotish xavfini ham kuchaytirmoqda. Bugungi raqamli davrda milliy o'zlikni asrash — bu o'tmishni saqlash emas, kelajakni himoya qilishdir.

Chunki ertangi avlodning identiteti kodlar, tarmoq va algoritmlar orasida shakllanadi.

Agar bu kod milliy ruh bilan to'ldirilsa, o'zlik yo'qolmaydi — aksincha, raqamli dunyoda ham yashaydi. Milliy o'zlikni saqlash — bu endilikda nafaqat madaniyat vazifasi, balki strategik davlat siyosati darajasidagi masaladir. O'zbekistonning raqamli kelajagi milliy til, milliy qadriyat va madaniyatni raqamli formatda qayta yaratish bilan belgilanadi.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbek tilining izohli lug'ati. J.5.-T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti, 2008. 455-bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 25-avgustda qabul qilingan «Milliy g'oya targ'iboti va ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish to'g'risida»gi qarori. «Xalq so'zi» gazetasi, 2006-yil 26-avgust.
3. Karimov L.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari/LA.Karimov. T: O'zbekiston, 2009.-56 b.
4. <https://tsue.uz/>